

Natuurinclusieve landbouw op waarde gezet

Een wensbeeld voor 2025

Landschap, natuur en biodiversiteit komen in de landbouw steeds meer in de knel. Oorzaak: het ontbreken van een voor de boer lonend sturingsmodel. In Overijssel heeft een aantal partijen de handen ineen geslagen om het concept van een 'Dairyland Stewardship Council (DSC)' te ontwikkelen. Wij schetsen in dit verhaal een wensbeeld dat we als initiatiefnemers voor ogen hebben. Een beeld waarbij de boer niet alleen gewaardeerd wordt om het voedsel dat hij produceert, maar ook om de rol die hij in bredere zin speelt bij het 'bevorderen van leven'.

— Carel de Vries (programmamanager Courage, het innovatienetwerk voor de melkveehouderij)

> **Stel je voor: het is 2025**

Nog nooit was het aanbod van voedsel zo groot tegen relatief zulke lage prijzen. Besteedde een consument in 1970 nog 25% van zijn besteedbaar inkomen aan voedsel, rond 2016 was dat nog amper 5%. De consument plukt de vruchten van schaalvergroting, efficiëntieverbetering en de vrije markt. Voedselproductie is overgelaten aan de spelregels van het gangbare industriële businessmodel. Steeds meer mensen zagen in dat dit tot onwenselijke situaties leidde. Want alles wat in dat systeem niet op waarde gezet kon worden, had feitelijk geen waarde. En dus werd het toen nog als waardeloos behandeld. En dat was in 2016 het geval met biodiversiteit, natuur en landschap.

Maar niemand wilde dat, ook de boer niet, de burger niet en de politicus niet. En wat niemand in 2016 nog kon vermoeden was in 2025 toch heel normaal. Natuur, landschap en biodiversiteit zijn op waarde gezet en vormen nu een integraal onderdeel van de bedrijfsvoering en het bedrijfs perspectief van de boer.

Boeren is dus in 2025 na jaren van intensivering en industrialisering, die begon bij de industriële revolutie en doorging tot op de dag van vandaag, eindelijk weer wat het ooit was: een slim samenspel met de natuur. De omslag kwam in 2020 toen na jaren bouwen een deugdelijk sturingsmodel ging functioneren. Daarmee werden natuur, landschap en biodiversiteit in een klap een belangrijke waarde voor de boer. Een lust, in plaats van een last. Een lonende kernactiviteit van zijn bedrijfsvoering. Toen eenmaal die omslag was gemaakt, ging het verder vanzelf. Zoals de boer weet hoe hij een mooie koe moet fokken of goed veevoer moet telen, weet hij ook hoe hij een fraai, rijk biodivers landschap moet ontwikkelen. Natuurbeheer is een integraal onderdeel geworden van zijn vakmanschap. Voor de aankomende boeren is het nu een verplicht eindexamenvak.

DSC in Overijssel

Het idee voor een Dairyland Stewardship Council (DSC) is een initiatief van Courage, het innovatienetwerk voor de melkveesector. In de titel is de analogie gezocht met FSC en MSC, twee inspirerende voorbeelden van door marktpartijen

en NGO's gezamenlijk opgezette ketens (voor duurzaam hout en vis) waarbij integraal wordt gestuurd op behoud en ontwikkeling van biodiversiteit. Landschap Overijssel, St. Groen Blauwe Diensten Overijssel en Nationaal Groenfonds omarmden het idee. Samen werken zij nu het concept verder uit en bereiden een pilot voor in Overijssel. Ze worden daarbij ondersteund door ondermeer Fondsen LTO-Noord, provincie Overijssel en het Ministerie van Economische Zaken.

Bedrijfsnatuurplan

Anno 2025 heeft elke boer een actueel bedrijfsnatuurplan, zoals hij ook een bedrijfsgezondheidsplan, een bemestingsplan en een bedrijfseconomisch plan heeft. Hij weet wat er leeft en groeit op de hectares die hij beheert. En hij weet wat hij moet doen om dat biodiverse leven te bevorderen. De kennis over natuur en biodiversiteit haalt hij bij zijn lokale natuurstudieclub. Daar delen zij kennis en vergelijken ze plannen en resultaten. Zijn bedrijfsnatuurplan maakt de boer samen met de deskundige van de regionale afdeling van het coöperatief netwerk, het Dairyland Stewardship Council (DSC). Dat is een netwerk van boeren, burgers, lokale overheden, ketenpartijen, waterschappen, drinkwaterbedrijven en maatschappelijke organisaties. Regionale betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor natuur, landschap en waterkwaliteit, maar ook voor leefbaarheid en economische vitaliteit zijn de bindende factoren voor de deelnemers. De regio's waarin die nieuwe netwerkcoöperaties zijn georganiseerd, vormen

qua geomorfologie, watersysteem en cultuur een logische eenheid.

Binnen de coöperatie vormen de agrariërs, volgens een statutair vastgelegde verdeelsleutel, een belangrijke partij. Zij zijn immers de grootste grondgebruiker in de regio. Een groot belang geeft een grote verantwoordelijkheid, is de gedachte. Die rol pakken zij graag omdat ze beseffen, dat ze alleen samen met hun maatschappelijke partners hun positie en belangen kunnen behartigen in Den Haag en Brussel.

De coöperatie maakt, binnen de grofmazige provinciale en nationale kaders, een gedetailleerd natuur- en landschapontwikkelplan voor de eigen regio. En dat is weer de basis voor het individuele bedrijfsnatuurplan. Zo ontstaat een samenhangend, zichzelf verrijkend netwerk van natuur- en landschapselementen. Om de oude doelstelling van 'no net loss' moeten de boeren tegenwoordig lachen. Iedereen weet dat na decennia van achteruitgang in biodiversiteit en afbraak van het landschap, dit natuurlijk niet het ambitieniveau meer kan zijn. Herstellen, ontwikkelen, groeien: daar voelen de ondernemende partners zich meer bij thuis.

Beloning

Maar hoe is dat zo gekomen? Wat bewoog de individuele boeren en grondeigenaren een aantal jaar geleden om natuur en landschap te gaan zien als een integraal onderdeel van hun bedrijfsvoering en bedrijfsstrategie? De verklaring is even eenvoudig als effectief: beloning. Beloning stuurt gedrag. De belangrijke misvatting die we gingen doorzien, is dat beloning synoniem is voor euro's. Contant geld heeft, zeker in de landbouw, maar een beperkte sturingskracht. Continuïteitperspectief is voor een boer belangrijker dan rendement op korte termijn.

Een andere belangrijke beloning voor de boeren is de maatschappelijke waardering die ze anno 2025 krijgen. De successen die zij op hun bedrijven boeken, geven hen maatschappelijke waardering en aanzien. Ook ervaren veel boeren de invloed die ze binnen de coöperatie hebben op de regionale planvorming, als een vorm van beloning. Hun zeggenschap is groter dan ooit. Ook de eigen verantwoordelijkheid voor het maken van het bedrijfsnatuurplan wordt, na aanvankelijke

weerstand, gewaardeerd. Zeggenschap over het eigen bedrijf en de eigen grond is voor boeren een belangrijke waarde.

Essentieel voor de waardering en beloning van de agrarische ondernemer is dat alle partijen die een belang hebben bij biodiversiteit, natuur en landschap, gelijkgerichte signalen afgeven. Hierin heeft de landschapscoöperatie een belangrijke, coördinerende rol. De bedrijfsnatuurplannen zijn daarbij het centrale instrument. Deze plannen, waarin de resultaten en maatregelen van de boerenbedrijven zijn beschreven, worden door de coöperatie gevalideerd. Daarbij worden verschillende klassen onderscheiden, afhankelijk van de inspanningen en het resultaat. Dit gevalideerde plan is de grondslag voor het 'beloningssysteem' voor de boer. Overigens is het plan niet alleen gevalideerd, maar ook de realisatie ervan geborgd middels lokale schouwcommissies, analoog aan de systematiek bij waterschappen.

Optelsom van positieve prikkels

Als het stempel en de waardering van de coöperatie op het plan staan, kent de zuivelonderneming een bonus op de melkprijs toe. Biodiversiteit is immers, naast 'carbonfootprint', de belangrijkste duurzaamheidseis van de internationaal opererende zuivelindustrie. Daarnaast komen bedrijven in een hogere klasse in aanmerking voor een rentekorting bij het afsluiten van nieuwe leningen bij de bank. Dat tikt aan. Ook hebben de leden toegang tot aantrekkelijke fiscale regelingen. En krijgen zij voorrang bij de toedeling van landbouwgronden door terreinbeherende organisaties, zoals Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten, en de groundbank van DSC. Gemeenten creëren extra ruimte in de vergunningverlening wanneer een boer daar in zijn bedrijfsnatuurplan een extra inspanning op het gebied van natuur en landschap tegenoverstelt. Te denken valt aan het herstel van houtwallen en singels, planten van solitaire bomen, verondiepen en verbreden van watergangen, herstel van kerkenpaden en dergelijke. Een win-win situatie voor boer en samenleving.

Ook waterschappen en drinkwaterbedrijven waarderen extra inspanningen op het gebied van 'groen-blauwe diensten' die bijdragen aan het realiseren van hun doelstellingen. Als boeren extra prestaties leveren (schoon water, waterberging), dan krijgen ze bijvoorbeeld een korting op de waterschapslasten of een premie voor het leveren van schoon grondwater

Grondfonds

Maar in 2025 is de belangrijkste prikkel voor een boer toch het 'grondfonds'. De productieruimte van het bedrijf wordt immers begrensd door het areaal grond dat het bedrijf ter beschikking heeft. De financiële ruimte bij boeren om de kostbare, schaarse grond 'op te offeren' aan

niet-productieve natuur- en landschapselementen is natuurlijk niet zo groot. Daarom mobiliseert het grondfonds publiek en privaat geld voor de ontwikkeling van natuur en landschap. Investeren in grond is voor veel private en institutionele beleggers een interessant onderdeel van hun beleggingsportefeuille. Het rendement is weliswaar laag, maar de zekerheid hoog. Bovendien is het groen. Vergroenen van de beleggingsportefeuille is voor steeds meer beleggers een essentieel onderdeel van een geloofwaardige Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen-strategie. Beleggers met grote grondposities hebben gronden ingebracht in het grondfonds om zo hun belegging verder te vergroenen. Anderen beleggen geld in het DSC-fonds, waarmee het fonds vervolgens gronden aankoopt.

Hefboom

De beleggingen van de investeerders worden, volgens een bepaalde sleutel, aangevuld met budgetten die overheden of andere publieke partijen beschikbaar hebben voor natuurontwikkeling. Van elke geïnvesteerde €1,- wordt zo, bijvoorbeeld, €1,25 gemaakt. Een interessante hefboom. Het mes snijdt aan drie kanten. De investeerder krijgt rendement over een groter bedrag dan hij heeft ingelegd. De overheid of natuurorganisatie krijgt meer natuur en biodiversiteit voor het door haar ingelegde bedrag. En de boer krijgt grond en dus ontwikkelruimte ter beschikking voor een reële pachtprijs. De clou is dat het fonds die gronden onder voorwaarden uitgeeft. Ook hier is weer het integrale bedrijfsnatuurplan het sleutelinstrument. De boer moet een aantrekkelijk beheer- en inrichtingsplan opstellen voor de extra gronden. Dat plan moet aansluiten op het bestaande plan voor de rest van zijn bedrijf. Ook worden er vaak voorwaarden gesteld aan de natuurontwikkeling op de rest van het bedrijf. Zo kan voor een bedrijf met bijvoorbeeld vijftig hectare, tien hectare extra pachtgrond een opwaardering geven van natuur, landschap en biodiversiteit op zestig hectare. Vanwege de grote bedrijfseconomische waarde van extra grond voor het bedrijf, zijn veel boeren bereid te investeren in natuur en landschap om voor die extra grond in aanmerking te komen. De koppeling met de andere, hiervoor genoemde prikkels vergroot die bereidheid.

Bedrijfsbelang

En zo is dankzij de samenhang in de beloningsstructuur een stapeling van positieve prikkels ontstaan die per saldo sterk genoeg is om boeren intrinsiek te motiveren voor de zorg voor natuur, landschap en biodiversiteit. Het maatschappelijke belang is nu ook het bedrijfsbelang van de boer. Zorg voor natuur, landschap en biodiversiteit is nu synoniem voor ontwikkelruimte, extra inkomsten en meer waardering. Natuur kan concurreren met melk. En zo is boeren weer wat het altijd al was: een profijtelijke, wederkerige symbiose met de natuur. Net als vroeger. Maar dan anders. Heel anders. Mooier.<

carel@courage2025.nl

